

"ТОЛЗА муро памашым вокте!" мужыр лышташышты (1997 ий 2 октябрь) Валерий Якимовын "Чавайным ужмыжым гачат шарна" статьяже лектын ыле. Тушто автор Звенигово районсо Марий Отар ялыште пашан ветеранче Елизавета Ивановна Соловьева дене вашлиймыж нерген каласкалла. Тудыжо 30-шо ий таште Сергей Чавайным да Слчк Ипайым укын улмаш "Елизавета Ивановна ойлымж почеш, — сера В.Якимов, — С.Г.Чавайн Вовашор фермыш миен коштэн. Тушто тале доярка семын Анастасия Захарова чапым налын улмати. Лач тудын нергенак Сергей Григорьевич очеркым возаш пижын".

Захарова нерген сэрэн але уке — пале огул, а Исменцасе "У куат" колхозын илышыжым да пашажыи "Илаш лиеш" очеркыштыже почын пуэн. Тиде возымжыж "Масий коммуна" газетын 1933 ий 15 мартысе номерыштыже лектын. Молан лач тунам? Тиде кечын Йошкар-Олаште Марий областысе колхозник-ударник-влакын слетышт почылтын. Векит, писатель тиде погынымаш вшеш Юл кундемаш лумын миен коштын да ялын пашаче калыкшылан моктеммурым ямдылен.

Историй гыч пале: Сергей Чавайн Юл воктенсе марий вланде и пеш йоратен, йонлийме годь и тушко миен толашак тыгшен. Тудын нергенак икмыняр ий ончыч М.Сурская "Ял да родс-тук ил" статьяштыже изиш каласкатин ыле ("Марий коммуна" 1990 ий 7 январь.)

Писательын "У куат" колхоз мучко ончен коштымж годьм тудлан гид семын правлений член, сьсна ферма вуйлатыше Иван Никифорович Орлов (Микис Иван) пошен. Ушкыл фермышкаг коктынак миенят. Туштыжо И.Орлов прече ончышо Сакар кувам инокталта. С.Чавайнын саде пашаче удирамаш дене палыме дияш уммыжыж лектеш. Теве нуно "лорт гай шошо" вуташте улят. Кувар умбалне презе-влак ракатланен кынен кыят.

— Сай кутырет, Настасий кувай?
— Йодеш мундыр уна.
— Йора, изиракын.
— Презым пеш йоратет, ужат?
— Нунат мийым йоратат. Пре-

зим ный ожнысек йоратем. Кузе кышкыштым ончен куанет!

Умбажыж писатель Анастасия Захарован (Сакар вате Настасийын) эртыме корньж дене кычкын палдара. Марий удирамаш кок изи йоча: дене сичмыркнек (25 ияш улмыж годым) тудыкеш кодын. Коло ий наре йордын илен, шуко неле-йосым укын. Колхоз ышталтмек, тушко пурен, теве янде волюкым ашнымаште тырша.

Очерк гыч коеш: А Захарова дояркылан огул ыштен, а презым ончен.

Е.И.Соловьеван мутшо почеш, тудын изаже Сергей Иванович

М.Сурскаян возымж почеш, С.Чавайным Исменца воктенсе мукш отары хат унала намыненят. Векканарак, "Мукш отар" драма почеш спектакльым шындымеке, тудым ончышо ен-влак "Мемнан чодра лонгасе отарым ужмыжо арам лийын огул" манын ойлен.

Е.И.Соловьева палемда: "Шкена" отарна ыле, шарнем. Чавайн тушат коштын. Йырвел пугтуснам пеш йоратен ончыштын, а вара отарыштак возен шинчен."

Счыни, нине кок удирамаш ик отар нергенак ойлат.

Сергей Чавайн Исменца ялысе

ыште ойлен (тиде погынымаш ныл кече — 15 гыч 18 март йотке — шуйнен).

У ялан моктеммуру семын зозымо почеламутыштыжо С.Чавайн ожнысо неле илышым шаралта "Ынже лортыл тыгай саман!" манеш, колхозникым куласе кечышке ужеш: "Тидым чыла шукташ, у илышым ышташ удазнын пашашке пижман, тыршыман". Тыгодьмак калык коклаште шолчп тушман улмым шижтара "Идак куле, чот эскераш: йоным выненк шога шуко тушман. Кула тудын агентше — тылмач, пужгалаш толашат мемнан пашанам, тичат нуно тужвачат, шинят нуно бортышкат".

Поэтын тиде мутшо нимзо уке гыч лектын огул, ает компартий да тудын онжо Сталин Совет элыште класс кучедалмаш, шпион семын осалланымаш эре виян толмо нерген "учений-м" шаркаленят.

Шке шомакшым умбакыла швен, С.Чавайн /ш тала ден кид сий пашан чак кылант шогымышым, писатель ден колхозникын иконт улмыштым ончыкта

Колхозчикат, пашазат,
Ижечерат, поэтат —
Кожмак улына чылнаат,
Ойртен уктимозай,
Таче мые, писатель,
Перо дене возкалем,
Кулаш лиеш, кидышкем
Налам мы: курс прсм.
Таче тые, колхозник,
Плуг почеш коштат,
Эрла нанат —
Тый кертат —
У пером!
Мемнан икте корнына,
Мемнан икте пашана...

Ойлымант огул, слетыш ойырен колтымо ен-влак коклаште Исменцасе "У куат" да Марий Отар ялысе "Волгаче" колхоз-влакын ударникышкат лийынт. К6 пала, ала ферма вуйлатыше Иван Орлов ден Сакар вате Анастасия тиде кечын поэтын салам шомакшылан соавым кыренит. А колан тидым слет эртыме залыште колышташ пернен огултын нуныжо "Пасу ударник-влаклан" почеламутым "Марий коммуна" 1933 ий 21 мартысе номерыштыже лудынит.

Г.ЗАЙНИЕВ.

“Мемнан икте корнына...”

С.Г.Чавайн — колхозник коклаште

Спасов тунныктышылан пашам ыштен, писатель-влак дене, ты шотыштак Сергей Чавайн дене, кылым кучен, тудым бонгышкыжат унала укын. "Варажым тудым "калык тушман" радамшыке тушкалтанит да 1937 ийын 4 октябрьыште тройкын пунчалже почеш луен пуштынит. Мендур шугарлаште тыймо", — каласкален В.Якимовлан шонго удирамаш.

С.И.Спасов писатель деч ятырлан самырык лийын, тудо Марий Отар ялыште 1908 ийыште шочын. Пытартыш ийлаштыже Чакмарий пале кыдалаш школышто туныктэн, а тусо педагогический коллективым писатель Мичурин Ярман (С.С.Степанов) вуйлатен. Е.И.Соловьева изажым репрессивагылыме жапым йонгылыш ончыктэн, векат. Молан манаш гын, ончычсо НКВД-КГБ-н архивыштыже улшо следственный делаште тыге палемдалтын: С.И.Спасовым 1938 ий 1 октябрьыште репрессивагылыме — луен пуштмо.

колхоз нерген очеркшым, каласшына, "Илаш лиеш" манын лумден Тиде вуймут артель пашаште шке пиалжым мушо Сакар ватын ой-шомакше гыч лектын.

Удирамашын кодшо ийын пашадар шотеш мыняр шурным, паренгым да оксам налмыжым рашемдымек, писатель пытартышлан йодын.

— Илаш лиеш, Настасий кувай?
— Илаш лиеш, — манын тудыжо.
— Адак удиремат тынараак ыштен налын.

Шке мут йогынжым автор тыге иктешлен: "Илаш лиеш!" Чыным ойла шонго айдеме...

"У куат" колхозыш коштын толмеке, Сергей Григорьевич "Пасу ударник-влаклан" кугу почеламутым возен да ончыл колхозник-влакын икымше погынымаштышт тудым почмо годым лудын пуэн. Поэт марий ялын уста енге-влак ончылно эше ик гана мутым налын — слетым петырыме кечын, 18 мартыште, эрденысе заседаний-